

Καριέρα και οικογένεια: Από τις προσδοκίες Των σπουδών στην πραγματικότητα λίγο πριν τα 40

της **Michelle Hoffnung**

Τα ερευνητικά ερωτήματα

Το 1992, ξεκίνησα μία μελέτη με μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα, σχετικά με την απασχόληση των γυναικών και τις επιλογές τους στο ζήτημα της οικογένειας. Πολλοί ήταν οι παράγοντες που με οδήγησαν στην ανάληψη αυτού του ερευνητικού έργου. Πρώτα από όλα, τα προσωπικά μου βιώματα, ως γυναίκα αφοσιωμένη στην καριέρα και στη μητρότητα, με έκαναν να καταλάβω πραγματικά τι συνεπάγεται μία τέτοια δέσμευση. Δεύτερον, το ενδιαφέρον μου για την ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών στον εργασιακό χώρο με οδήγησε να επικεντρωθώ στο κόστος που συνεπάγονται οι αντικρουόμενες απαιτήσεις εργασίας και οικογένειας για μία γυναίκα. Τρίτον, η έλλειψη θεωριών και μελετών, σχετικά με την εξέλιξη των γυναικών ως ενηλίκων ατόμων, αποτέλεσε πρόκληση για μένα, ως γυναίκα ερευνήτρια.

Από μικρή ηλικία, ήξερα ότι ήθελα να κάνω παιδιά. Η μητέρα μου προερχόταν από μία οικογένεια με 11 παιδιά. Ο πατέρας μου είχε επτά αδέρφια. Προερχόμενη η ίδια από οικογένεια με τρία παιδιά, ήθελα να αποκτήσω τουλάχιστον τέσσερα. Επίσης, ήθελα να σπουδάσω στο πανεπιστήμιο. Κατά τη διάρκεια των σπουδών μου, απέκτησα έντονο ενδιαφέρον για την ψυχολογία. Η επιτυχημένη πορεία έκανε τους καθηγητές μου να μου προτείνουν να συνεχίσω σε μεταπτυχιακό επίπεδο. Ακολούθησα τη συμβουλή τους και δεν μετάνιωσα. Στο πανεπιστήμιο του Μίσιγκαν αφοσιώθηκα στην ακαδημαϊκή μου καριέρα και παράλληλα παντρεύτηκα. Η επιθυμία μου να γίνω μητέρα παρέμενε ακλόνητη. Στο τέλος του τρίτου έτους των μεταπτυχιακών σπουδών μου και αφού είχα ολοκληρώσει τα μαθήματά μου, απέκτησα το πρώτο μου παιδί.

Κατά το πρώτο έτος της μητρότητας, εργάστηκα επάνω στη διπλωματική μου. Επειδή ο γιος μου δεν είχε πρόβλημα με τον ύπνο, ο σύζυγος μου ήθελε και μπορούσε να με βοηθήσει στην ανατροφή του παιδιού και είχαμε τη δυνατότητα να προσλάβουμε έναν φοιτητή να μας βοηθάει δύο ώρες την ημέρα, καταφέραμε να ανταπεξέλθουμε στις απαιτήσεις. Η επόμενη χρονιά όμως ήταν δυσκολότερη. Η νέα μου αρχή, ως βοηθός καθηγητή, ήταν

περισσότερο απαιτητική, και λιγότερο ελαστική, σε σχέση με το να κάνω έρευνα και να γράφω τη διπλωματική μου. Το να καταφέρω να ισορροπήσω την καινούργια μου καριέρα και τη φροντίδα του μωρού αποδείχτηκε εξαιρετικά δύσκολη υπόθεση. Περνούσα τρεις ημέρες στο πανεπιστήμιο και τέσσερις ημέρες στο σπίτι με τον γιο μου, γράφοντας τις διαλέξεις μου την ώρα που κοιμόταν και αργά τη νύχτα. Στα μέσα της χρονιάς, ήμουν ήδη εξαντλημένη.

Ευτυχώς, στο κενό μεταξύ των εκπαιδευτικών περιόδων κατάφερα να συνέλθω και να επιβιώσω. Αναρωτήθηκα τότε, τι γίνεται με τις γυναίκες που έχουν λιγότερο ευέλικτες εργασίες, συζύγους με λιγότερο χρόνο ή απρόθυμους να βοηθήσουν στις οικογενειακές υποχρεώσεις, λιγότερα χρήματα για να προσλάβουν βοήθεια και καμία δυνατότητα για εξασφάλιση διαλειμμάτων; Η υφιστάμενη βιβλιογραφία εστιαζόταν σε αυτά που θα έπρεπε να κάνουν ή να νιώθουν οι γυναίκες, παρά σε αυτά που πραγματικά έκαναν και ένιωθαν. Όταν το δεύτερο παιδί μου πέρασε το στάδιο της βρεφικής ηλικίας, βρήκα το χρόνο να μελετήσω τη ζωή των μητέρων. Διεξήγαγα σε βάθος συνεντεύξεις με 40 μητέρες με ένα τουλάχιστον παιδί προσχολικής ηλικίας και ανακάλυψα ότι οι μητέρες που θα ακολουθούσαν επαγγελματική καριέρα συγκέντρωναν πολύ περισσότερες πιθανότητες να προγραμματίζουν την οικογενειακή του ζωή, χρησιμοποιώντας αυστηρά μέτρα αντισύλληψης, προετοιμάζοντας τη γέννηση των παιδιών τους και επιλέγοντας προσεκτικά το θέμα της φροντίδας των παιδιών. Συνήψαν συζυγικές σχέσεις, όπου ο καταμερισμός των εργασιών ήταν λιγότερο στερεοτυπικός σε έμφυλο επίπεδο, σε σύγκριση με τις μη εργαζόμενες μητέρες και οι σύζυγοι τους συμμετείχαν εξίσου στην ανατροφή των παιδιών. Ακόμα και τις μητέρες που δεν εργάζονταν τις απασχολούσε ποτέ και εάν θα επέστρεφαν στον εργασιακό στίβο.

Οι γυναίκες, από τις οποίες πήρα συνέντευξη, είχαν μεγαλώσει κατά τη δεκαετία του 1950 και του 1960, τότε που δεν συνηθιζόταν η γυναίκα να έχει φιλοδοξίες για καριέρα. Διερωτήθηκα, λοιπόν, τι συμβαίνει με τις γυναίκες που μεγάλωσαν σε πιο πρόσφατες δεκαετίες; Μελέτες, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 80 και του 90, κατέδειξαν ότι η μεγάλη πλειοψηφία των φοιτητριών τα ήθελε όλα: γάμο, μητρότητα και καριέρα. Ενώ οι περισσότερες φοιτήτριες δήλωναν ότι σχεδιάζουν και να κάνουν καριέρα αλλά και να παντρευτούν, έχουμε λίγα στοιχεία για το πώς θα καταφέρουν να ισορροπήσουν καριέρα και οικογένεια. Όταν η Kristine Babet και η Patricia Monaghan (1998) πήραν συνεντεύξεις από 250 φοιτήτριες, διαπίστωσαν ότι το σύνολο σχεδίαζαν να κάνουν καριέρα, το 99% σχεδίαζε και να παντρευτεί και το 98% σχεδιάζεται να αποκτήσει και παιδί.

Όταν τις ρώτησαν αν με ποιο τρόπο σκοπεύουν να επιτύχουν τους στόχους τους, σε ποσοστό 71% απάντησαν ότι σχεδίαζαν να καθιερωθούν πρώτα στην εργασία τους και εν συνεχεία να αποκτήσουν το πρώτο τους παιδί. Όσο μεγαλύτερη έμφαση έδινε κάθε γυναίκα στην καριέρα της, τόσο αργότερα προέβλεπε να αποκτήσει ένα παιδί. Το πιο σύνηθες πλάνο περιλάμβανε την επιστροφή στην εργασία, με μερική πλέον απασχόληση, αφού το παιδί θα είχε γίνει τουλάχιστον ενός έτους. Γνωρίζουμε ότι αυτού του είδους ο συνδυασμός έχει κατά κανόνα αρνητικές επιπτώσεις στην εξέλιξη της επαγγελματικής σταδιοδρομίας μιας γυναίκας.

Γνωρίζουμε, επίσης, ότι, ανεξαρτήτως των προθέσεων τους, οι περισσότερες γυναίκες πλέον εργάζονται, ακόμα και αυτές που έχουν παιδιά σε προσχολική ηλικία. Πολλές γυναίκες έχουν απλώς μία απασχόληση και όχι καριέρα, ενώ άλλες δουλεύουν σε θέσεις κατώτερες των προσόντων τους συχνά εξαιτίας των οικογενειακών τους υποχρεώσεων.

Οι προσωπικές μου εμπειρίες, οι προγενέστερες έρευνες και τα τρέχοντα ενδιαφέροντα μου με οδήγησαν στο σχεδιασμό αυτής της μακροπρόθεσμης έρευνας μιας ομάδας νεαρών γυναικών. Σκέφτηκα ότι, εάν ξεκινούσα την παρατήρηση από την εποχή που πίστευαν ότι είναι σε θέση να “τα κάνουν όλα” και συνεχίζοντας να παρακολουθώ την πορεία τους, ενόσω έκαναν τις επιλογές τους, θα εντόπιζα τα μοτίβα στις ζωές τους και την αποτελεσματικότητα των επιλογών τους. Για παράδειγμα, ο βαθμός στον οποίο αφοσιώνονται στην καριέρα τους επηρεάζει τις επιλογές τους αναφορικά με την οικογένεια; Επηρεάζει την ικανοποίηση που αποκομίζουν από την εργασία; Στόχος της έρευνας μου ήταν να παρατηρήσω τον τρόπο με τον οποίον μεταβάλλονται οι ιδέες και οι προσδοκίες των γυναικών, καθώς βελτιώνεται το μορφωτικό τους επίπεδο, εντάσσονται στον κόσμο των μεταπτυχιακών σπουδών και στην αγορά εργασίας και πραγματοποιούν επιλογές σχετικά με το εάν και πότε θα παντρευτούν και θα κάνουν παιδιά και με το πώς θα συνδυάσουν καριέρα και μητρότητα. Όλα αυτά αποτελούν σημαντικά ερωτήματα της εποχής μας, καθώς οι περισσότερες μητέρες εργάζονται εκτός σπιτιού, παρόλο που η βασική ευθύνη για την ανατροφή των παιδιών συνεχίζει να βαρύνει τις ίδιες και την οικογένειά τους.

Ο ερευνητικός σχεδιασμός

Η παλαιότερη μελέτη μου είχε αναδρομικό χαρακτήρα, στο πλαίσιο της οποίας οι ενήλικες ερωτώμενες ανακαλούν στη μνήμη του στις παιδικές ελπίδες και τα παιδικά τους όνειρα. Η παρούσα μελέτη είχε πρακτικό χαρακτήρα. Αρχικά,

ζητούσα από νεαρές γυναίκες, οι οποίες βρίσκονταν ακόμα στο σχετικά προστατευμένο περιβάλλον του πανεπιστημίου, να οραματιστούν το μέλλον τους και κατόπιν παρακολουθούσα την πορεία τους μέσα στο χρόνο, επαναλαμβάνοντας τις συνεντεύξεις μαζί τους. Ο στρατηγικός σχεδιασμός μου στόχευε στην αποφυγή του κινδύνου της αλλοίωσης των αναμνήσεων των ερωτώμενων από τις επιλογές που έκαναν την πραγματικότητα. Ο συγκεκριμένος στόχος απαιτούσε, όμως, μακροχρόνια δέσμευση και αντιμετώπιζε μεθοδολογικές προκλήσεις.

Κατά την περίοδο 1992 - 1993, πραγματοποίησα προσωπικές συνεντεύξεις με 200 τελειόφοιτες πέντε πανεπιστημίων, οι οποίες αφορούσαν τις προσδοκίες και τα σχέδιά τους για το μέλλον αναφορικά με την εργασία, τον γάμο και τη μητρότητα. Κατόπιν, παρακολούθησα την εξέλιξή τους για 16 χρόνια, τις περισσότερες φορές μέσω σύντομου ερωτηματολογίου, το οποίο αποστέλλοταν ταχυδρομικώς. Κατά τον 7ο και το 14ο έτος της μελέτης, διεξήγαγα τηλεφωνικές συνεντεύξεις με τις συμμετέχουσες. Αυτή η τακτική επαφή με βοήθησε να εξασφαλίσω έναν υψηλό βαθμό απόκρισης σε βάθος χρόνου. Το 2009, ολοκλήρωσα τη μελέτη με τον εξαιρετικά υψηλό βαθμό διατήρησης 155 γυναικών στην έρευνα μέχρι τέλους, ποσοστό 77,5% επί του αρχικού δείγματος.

Συλλογή δεδομένων

Η μελέτη μου προϋπέθετε την πολυετή συμμετοχή των ερωτώμενων, οπότε έπρεπε να κρατήσω το ενδιαφέρον των γυναικών σχετικά με το έργο μου, προκειμένου να ανταποκρίνονται σε ετήσια βάση. Επειδή οι νεαρές Αμερικανίδες παρουσιάζουν έντονη κινητικότητα, επινόησαν τρόπους για να διατηρώ την επικοινωνία μαζί τους, καθώς ταξίδευαν ή μετακόμιζαν από τόπο σε τόπο. Στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας, οι σχέσεις που ανέπτυξα με τις γυναίκες αυτές ήταν περισσότερο διαρκείς, προσωπικές και συνεργατικές, σε σχέση με τις παραδοσιακές, περισσότερο απρόσωπες διαδικασίες που ακολουθούνται συνήθως στις έρευνες. Ταυτόχρονα, κατέβαλα προσπάθεια προκειμένου να δημιουργήσω ένα αξιακά ουδέτερο περιβάλλον ανοιχτού τύπου, όπου θα μπορούσα να μιλήσουν με ειλικρίνεια για τις ζωές τους.

Ένας πολύ σοβαρός ορθολογικός προβληματισμός ήταν η επιλογή ενός δείγματος, το οποίο θα περιλάμβανε λευκές γυναίκες, αλλά και γυναίκες διαφορετικής φυλετικής/ εθνοτικής προέλευσης, από ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών υποβάθρων. Αυτό το σημείο ήταν ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς μέχρι τότε, οι περισσότερες κοινωνικές έρευνες, ακόμη και αυτές που αφορούσαν τις

γυναίκες, εστιάζονταν σε μέλη της λευκής μεσαίας τάξης. Εγώ ήθελα ένα πολυποίκιλο και προσβάσιμο δείγμα. Αποφάσισα να επιλέξω ένα στρωματοποιημένο τυχαίο δείγμα, αποτελούμενο από τελειόφοιτες πέντε διαφορετικών πανεπιστημίων.

Παρά το γεγονός ότι το δείγμα μου δεν περιλάμβανε τα χαμηλότερα στρώματα του κοινωνικού οικονομικού φάσματος, το γεγονός ότι συμπεριέλαβε ένα μικρό ιδιωτικό κολέγιο με φοιτητές πρώτης γενιάς (των οποίων οι γονείς δεν είχαν πανεπιστημιακή μόρφωση), ένα μεγάλο κρατικό πανεπιστήμιο, δύο κολλέγια θηλέων και ένα ιδιωτικό πανεπιστήμιο, με βοήθησε να έρθω σε επαφή με γυναίκες προερχόμενες από ένα ευρύ φάσμα οικογενειακού, μορφωτικού και οικονομικού υποβάθρου. Έλαβα την έγκριση από την επιτροπή δεοντολογίας του πανεπιστημίου μου και ακολούθησα τις διαδικασίες που προβλέπονταν από τα υπόλοιπα πανεπιστημιακά ιδρύματα, προκειμένου να αποκτήσω πρόσβαση στους καταλόγους των τελειόφοιτων, από τους οποίους επέλεξαν τυχαία δείγματα λευκών γυναικών και γυναικών άλλων φυλών /εθνοτήτων. Το γεγονός ότι είχα εξασφαλίσει θεσμική έγκριση, προσέδιδε αξιοπιστία στην επικοινωνία μου με τις γυναίκες φοιτήτριες, ώστε να ζητήσω τη συμμετοχή τους και παράλληλα εξασφάλισε τη βοήθεια των συλλόγων αποφοίτων, προκειμένου να εντοπίσω τις γυναίκες μετά την αποφοίτησή τους.

Επειδή ήμουν βέβαιη ότι οι φοιτήτριες θα δέχονταν την πρόσκληση για την αρχική προσωπική συνέντευξη, μόνο εάν διευκόλυνα με κάθε τρόπο τη συνάντησή μας, χρειαζόμουν ένα γραφείο για τη διεξαγωγή των κατ' ιδίων συνεντεύξεων και μία τηλεφωνική γραμμή για να με ειδοποιούν σε περίπτωση που δεν μπορούσαν να παρευρεθούν.

Ένα από τα πανεπιστήμια που συμμετείχαν στην έρευνα αποτελούσε και το πανεπιστήμιο στο οποίο ανήκα και στο οποίο ήδη διέθετα ένα γραφείο. Επιπλέον, εξασφάλισα θέση εξωτερικής συνεργάτιδας και μου παραχωρήθηκε ένα γραφείο σε ένα ερευνητικό ινστιτούτο, το οποίο στεγαζόταν στις εγκαταστάσεις ενός άλλου από τα συμμετέχοντα πανεπιστημιακά ιδρύματα. Για τα υπόλοιπα, χρησιμοποίησα κάποιες γνωριμίες μου, προκειμένου να βρω χώρο για να τον χρησιμοποιήσω σαν γραφείο. Εφόσον έληξε το θέμα του χώρου, επικοινωνήσα με τις φοιτήτριες, τις “στρατολόγησα”, οργάνωσα το χρονοδιάγραμμα των συναντήσεων, προχώρησα σε υπενθύμιση των συναντήσεων και στην περίπτωση που δεν εμφανίζονταν κανόνιζα νέες ημερομηνίες συνάντησης. Κάθε συνέντευξη είχε διάρκεια περίπου μιας ώρας.

Χρειάστηκαν πολλές περισσότερες ώρες για τα τηλεφωνήματα και για την αναμονή, όταν ξεχνούσαν ή δεν έρχονταν στα ραντεβού. Σύντομα κατάλαβα τη σημασία των τηλεφωνικών υπενθυμίσεων των συναντήσεων μας και κάθε φορά που κάποια φοιτήτρια δεν παρευρίσκονται στη συνάντηση, προγραμματίζα εκ νέου τη συνέντευξη. Ως αποτέλεσμα, η πλειονότητα των φοιτητριών του τυχαίου δείγματος με τις οποίες επικοινωνήσα, ολοκλήρωναν τη διαδικασία της συνέντευξης. Υποψιάζομαι ότι μερικές από αυτές παρευρέθηκαν στη συνάντηση απλώς για να γλιτώσουν από τα τηλεφωνήματά μου!

Στην αρχική συνέντευξη χρησιμοποιούσα μία ομάδα ερωτήσεων οι οποίες ήταν μεν σταθερές για κάθε ερωτώμενη, αλλά ήταν παράλληλα και αρκετά ευέλικτες, ώστε να δίνουν στις ερωτώμενες την ευκαιρία να εξηγήσουν τις απαντήσεις τους. Έθεσα ερωτήσεις σχετικά με την οικογένειά τους, τη στάση τους απέναντι στην εργασία, τον γάμο, τη μητρότητα, καθώς και τα βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα σχέδια τους για το μέλλον. Επειδή κάθε γυναίκα προχωρούσε στον γάμο και τη δημιουργία οικογένειας με το δικό της ρυθμό, οι επόμενες συνεντεύξεις διαφοροποιήθηκαν σύμφωνα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε συμμετέχουσας. Στα ερωτηματολόγια που απέστειλα μέσω ταχυδρομείου περιλαμβάνονταν ερωτήσεις αναφορικά με τις σχέσεις τους, την ικανοποίησή τους από τη ζωή, την εργασία, τις σπουδές, καθώς και ορισμένες ερωτήσεις ανοιχτού τύπου σχετικά με τις φιλοδοξίες, τα συναισθήματα και τις ανησυχίες τους.

Ευρήματα

Τι διαπίστωσα; ως τελιόφοιτος πανεπιστημίου αυτές οι γυναίκες δήλωναν ότι τα ήθελαν όλα καριέρα γάμο και μητρότητα. Έως το 2009 (μέση ηλικία 38) σχεδόν όλες είχαν παντρευτεί(91%). Ακόμα περισσότερες είναι πιθανό να παντρευτούν καθώς οι άγαμες γυναίκες πανεπιστημιακής εκπαίδευσης έχουν ποσοστό σύναψης γάμου 20% μετά την ηλικία των 40. Περίπου το 18% των γυναικών βρισκόταν σε διάσταση με το σύζυγό τους είχαν πάρει διαζύγιο, οι περισσότερες όμως από αυτές είχαν καινούργιο συντρόφους. Σχεδόν τα δύο τρίτα 63% εργάζονται με καθεστώς πλήρους απασχόλησης. Τρεις στις τέσσερις περίπου είχαν γίνει μητέρες. Σαφώς η καριέρα ο γάμος και μητρότητα συνέχιζαν αποτελούν σημαντικές προτεραιότητες για τις συγκεκριμένες απόφοιτες πανεπιστημίου.

Περίπου το 57% των γυναικών συνδύαζαν την εργασία πλήρους απασχόλησης με τη μητρότητα. Παρόλα αυτά η συγκεκριμένη ανάλυση δεν αντικατοπτρίζει

την πλήρη αλήθεια, καθώς σχεδόν όλες συνέχιζαν να τα θέλουν όλα. Ορισμένες από τις γυναίκες που δεν είχαν αποκτήσει παιδιά δήλωσαν ότι μπορεί να αποκτήσουν στο μέλλον ή ότι μπορεί να υιοθετήσουν. Οι πιο συχνοί λόγοι για τη μη απόκτηση παιδιών ήταν η αδυναμία εύρεσης του κατάλληλου συντρόφου, προβλήματα γονιμότητας και αναβλητικότητα. Ομοίως οι περισσότερες μητέρες που δεν εργάζονται με πλήρες ωράριο ανησυχούσαν ακόμα για την καριέρα τους. Η πλειονότητα εργάζονταν με καθεστώς μερικής απασχόλησης, ενώ σκόπευε οπωσδήποτε να ξαναρχίσει να εργάζεται με πλήρες ωράριο, μόλις τα παιδιά μεγάλωναν.

Γιατί κάποιες μητέρες συνεχίζουν να εργάζονται με πλήρες ωράριο, ενώ κάποιες άλλες όχι; Οι απόψεις τους σχετικά με το τι συνιστά μία καλή μητέρα φαίνεται να είναι ένας προβλεπτικός παράγοντας. Οι εργαζόμενες μητέρες με πλήρες ωράριο είχαν λιγότερο άγχος αποχωρισμού από τα παιδιά τους, όταν επρόκειτο να εργαστούν. Συμβάλλουν όμως και άλλοι παράγοντες. Οι εργαζόμενες μητέρες ήταν επίσης πιθανότερο να έχουν συζύγους με χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο από τις ίδιες. Είτε είχαν επιλέξει συζύγους που ενδιαφέρονταν περισσότερο για την οικογένεια παρά για την καριέρα, είτε συγκυρίες τις είχαν οδηγήσει σε συντρόφους με χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο, κάτι που συνέβαλε στο να συνεχίσουν να εργάζονται με πλήρες ωράριο. Είναι πιθανόν ο συνδυασμός προσωπικών προτιμήσεων και συγκυριακών παραγόντων να ποικίλλει μεταξύ των εργαζόμενων μητέρων πλήρους απασχόλησης.

Οι περισσότερες γυναίκες ήταν εξαιρετικά επιτυχημένες σε αυτό που είχαν επιλέξει να κάνουν. Δεκαέξι χρόνια μετά την αποφοίτηση τους από το πανεπιστήμιο, περισσότερες από τις μισές συνδύαζαν καριέρα πλήρους απασχόλησης με τη μητρότητα. Ένα πρόσθετο 21% συνδυάζουν την εργασία μερικής απασχόλησης με τη μητρότητα. Ένα όμως ήταν το εύρημα που με εξέπληξε. Περίμενα ότι παρά τις προκλήσεις, ο συνδυασμός καριέρας πλήρους απασχόλησης και μητρότητας θα οδηγούσε σε υψηλό βαθμό ικανοποίησης, επειδή οι πολλαπλοί ρόλοι προσφέρουν και πολλαπλά οφέλη. Αντιθέτως, διαπίστωσα ότι η μητρότητα ήταν η μεταβλητή η οποία έκανε τη διαφορά, καθώς οι μητέρες ήταν πολύ πιο ικανοποιημένες από τη ζωή τους, σε σχέση με αυτές που δεν είχαν γίνει μητέρες, ανεξαρτήτως της εργασιακής τους κατάστασης. Το τελευταίο σημείο προσφέρει σοβαρές ενδείξεις ότι ορισμένοι ρόλοι είναι πιο σημαντικοί από κάποιους άλλους και ότι οι άνθρωποι αναζητούν την ευτυχία στην προσωπική τους ζωή και εκεί ψάχνουν ανακούφιση από τους απρόσωπους εργασιακούς ρόλους. Η καριέρα είχε πολύ μεγάλη αξία, δεν

υπερείχε όμως του οφέλους που απέφερε η οικογένεια. Η μητρότητα αν και δεν αποτελεί τον μοναδικό ρόλο εντός μιας οικογένειας αποδεικνύεται εξαιρετικά ισχυρή. Ούτε μία γυναίκα δεν μετάνιωσε που απέκτησε παιδιά, παρόλο που ορισμένες δήλωσαν έκπληκτες για το πόσο πολύ απολάμβαναν τη μητρότητα.